

BEZPIECZEŃSTWO A DOSTĘP DO EDUKACJI W ISLAMSKIEJ REPUBLICIE AFGANISTANU

dr Klaudia CENDA-MIEDZIŃSKA
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Abstract

Education is a key matter when we consider issues such as safety and social development. The Afghan educational system has been totally ruined by the ideology, religion, government, regional leaders and gangs. The first part of the article presents a short history of Afghanistan: from the April Revolution to parliamentary elections in 2010. The second part describes a slow destruction of the educational system: the Soviet and Mujahideen activity, Taliban policy, violence, types and statistical analysis of the various attacks on education. In the third part of the article the author presents international struggles in order to help Afghanistan in its social development through supporting a broader access to education as well as improvement of teaching quality; the number of state and private schools as well as students; literacy rate in particular provinces, the number of women working as teachers and national educational strategy.

Afghanistan needs new schools, professionally trained teachers and international help in rebuilding educational system. This issue is of prior importance in the reconstruction, development, and the economic growth of this country but above all for its safety.

Key words – security, Afghanistan, education

Wprowadzenie

Na całym świecie konflikty zbrojne przyczyniają się nie tylko do niszczenia infrastruktury kraju, ale także do niszczenia całego społeczeństwa. Brak zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka zagraża jego bezpieczeństwu. Co więcej, ubóstwo, analfabetyzm, niski poziom kształcenia, utrudniony dostęp do edukacji stanowi poważne zagrożenie dla jego rozwoju, a jak twierdzi Jacques Delors *społeczeństwo niezdolne do zapewnienia wszystkim równego dostępu do zatrudnienia lub działalności, jest społeczeństwem, które traci swoją spójność*¹.

---

¹ Cyt. za: F. Mayor, *Przyszłość świata*, tłum. J. Wolf, red. nauk. przekładu W. Rabczuk, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, ISBN 83-915039-3-3, s. 78.

Dostęp do edukacji powszechnej stanowi warunek podstawowy dla integracji jednostki ze społeczeństwem, by mogła w nim rozwijać się. Edukacja ustawiczna nie tylko przygotowuje jednostkę do zmieniających się warunków gospodarczych, ale przede wszystkim pozwala na uzyskanie kwalifikacji potrzebnych do funkcjonowania w społeczeństwie. Edukacja stanowi zatem jeden z podstawowych filarów rozwoju człowieka i tym samym warunek konieczny do zapewniania bezpieczeństwa. Nie można bowiem osiągnąć zrównoważonego rozwoju społecznego bez zapewnienia bezpieczeństwa i pokoju, które są z kolei konieczne do stworzenia odpowiednich warunków generujących ten rozwój.

Przez lata, system edukacyjny w Afganistanie był systematycznie zniewalany i niszczone. Wykorzystywany jako narzędzie w walce o wpływy polityczne i militarne służył indoktrynacji, pozbawiając społeczeństwo samostanowienia i możliwości wyzwolenia spod ucisku władzy. Polityka regionalnych przywódców doprowadziła nie tylko do zniszczenia infrastruktury szkolnej i zasobów kadry nauczycielskiej pozbawiając uczniów możliwości zdobywania wiedzy, rozwijania umiejętności i kompetencji społecznych, ale przede wszystkim paradoksalnie spowodowała, że brak bezpieczeństwa stał się normą.

Przejmując odpowiedzialność za kraj, rząd afgański stoi w obliczu konieczności zapewnienia swoim obywatelom bezpieczeństwa i stworzenia odpowiednich warunków dla ich rozwoju. Co więcej, kształtowanie kultury pokoju poprzez stworzenie silnej więzi między bezpieczeństwem i rozwojem Afganistanu, nie może się odbyć bez edukacji. Dlatego też w dobie pokonfliktowej odbudowy kraju istnieje potrzeba nowego określenia priorytetów edukacyjnych i zapewnienia wszystkim Afgańczykom dostępu do systemu edukacji.

Od rewolucji kwietniowej do wyborów parlamentarnych w 2010 r.

Kwestię bezpiecznego dostępu do edukacji w Afganistanie w znacznym stopniu determinowały i determinują czynniki polityczno-społeczno-kulturowe. Sam system edukacji poważnie ucierpiał w wyniku wieloletnich działań wojennych. Mimo, iż w trakcie trwania zimnej wojny Afganistan zachowywał neutralność, to fakt ten znacząco zmieniły wydarzenia tzw. rewolucji kwietniowej. W wyniku zamachu stanu z 1978 r. ówczesny pierwszy prezydent tego kraju Sardar Muhammad Daud Chan (nazywany „czerwonym księciem”) został obalony przez marksistów z Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu pod przewodnictwem Nur Mohammeda Taraki, który z kolei został zabity przez Hafizullaha Amina. Następstwem tych wydarzeń, było wkroczenie w 1979 r. do Kabulu wojsk radzieckich i powołanie w miejsce straconego Amina, agenta KGB Babraka Karmala, wspieranego przez Moskwę². W wyniku represji i terroru stosowanego przez KhAD³ Mu-

---

² Ch. Andrew, O. Gordijewski, *KGB*, tłum. z ang. R. Brzeski, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1997, ISBN 83-11-08667-2, s. 503.

dżahedini pod przywództwem Ahmada Szaha Masuda wystąpili przeciwko wojskom radzieckim, uzyskując wsparcie finansowe i broń od Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Pakistanu i Arabii Saudyjskiej. Stosowana przez wojska radzieckie strategia spalonej ziemi, negatywnie nastawiła społeczeństwo afgańskie do ZSSR. W miejsce ustępującego w 1986 roku Karmala, rządy objął Mohammad Nadżibullah. W efekcie porozumień zawartych w dniu 14 kwietnia 1988 r. między Afganistanem, ZSSR, USA i Pakistanem, w maju 1988 r. rozpoczęto oficjalne wycofanie wojsk radzieckich z terytorium Afganistanu, które zakończono w lutym następnego roku⁴.

Mimo wycofania wojsk, wojna domowa trwała nadal, a partia rządząca traciła kolejne terytoria na rzecz Mudżahedinów. W wyniku porozumienia z Peszawaru podpisanego 24 kwietnia 1992 roku, powołano tymczasową radę rządzącą pod przywództwem Sigbatullaha Mojaddediego, która 28 czerwca miała przekazać władzę nowemu prezydentowi Burhanuddinowi Rabbaniemu. Dzień po podpisaniu porozumienia Mudżahedini⁵ wkroczyli do stolicy, i mimo wcześniejszych ustaleń, partia Hezb-e-Islami Gulbuddina Hekmatyara wyraziła sprzeciw wobec proponowanego układu. Trwający konflikt między Hekmatyarem a siłami Jamiat-e-Islami kierowanymi przez Ahmada Szaha Masooda wspieranymi przez uzbeckiego generała Abdula Raszida Dostuma zakończył się w chwili podpisania w Islamabadzie w marcu 1993 roku nowego porozumienia, na mocy którego stanowisko premiera powierzono Gulbuddinem Hekmatyarowi, który począwszy od 2001 r. stał się sprzymierzeńcem Talibów⁶.

Talibowie stanowiący fundamentalistyczne, islamskie (sunnickie) ugrupowanie powstało we wrześniu 1994 r. w Kandaharze. Z początku była to grupa 30 studentów medresy⁷ skupiona wokół mułły⁸ Muhammada Omara, która z czasem zyskiwała coraz więcej zwolenników przejmując kolejno m.in. Kandahar, Herat, Kabul, Mazar-e-Sharif. W 1998 roku Talibowie sprawowali kontrolę nad 95% terytorium. Udzielając schronienia al-Qaidzie z jej przywódcą Osamą bin Ladenem, narazili się międzynarodowej opinii publicznej. Po krwawych zamachach bombowych na ambasady USA w Kenii i Tanzanii w dniu 7 sierpnia 1998 roku, armia amerykańska ostrzelała potencjalne obozy treningowe al-Qaidy koło Khostu i Jalalabadu. W efekcie tych zdarzeń Talibowie w listopadzie 1998 r. ogłosili Osamę bin Ladena

³ *Khadamat-e Etela'at-e Dawlati* – afgańska służba bezpieczeństwa utworzona i przeszkolona w styczniu 1980 przez oficerów KGB.

⁴ Szerzej: O.Oliker, *Building Afghanistan's Security Forces in Wartime. The Soviet Experience*, RAND Cooperation 2011, ISBN 978-0-8330-5168-4.

⁵ W trakcie trwania wojny domowej nastąpił rozłam wśród Mudżahedinów, z których część czerpała wartości i wzorce z szyickiej rewolucji w Iranie, część zaś z sunnickiego Pakistanu.

⁶ *Afganistan – Konflikt*, w: <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Afganistan,problemy,Konflikt>. Data dostępu 03.01.2013.

⁷ *Medresa* (z arabskiego *madrasa* – szkoła) – szkoła koraniczna, mieszcząca się początkowo przy meczecie, która z czasem uzyskała samodzielność.

⁸ *Mułła* (z perskiego *mollâ*) – nauczyciel, interpretator doktryn Islamu i praw religijnych.

„człowiekiem bez grzechu”, a 15 października 1999 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ nałożyła na Afganistan sankcje finansowe i transportowe⁹.

W związku z odmową wydania przez Talibów przywódców al-Qaidy po zamachach z 11 września, w dniu 7 października 2001 r. rozpoczęła się militarna operacja Enduring Freedom, w skład której weszła koalicja państw pod przewodnictwem USA. Celem operacji była eliminacja al-Qaidy, różnorodnych bojówek (muzułmańskich, jak i również regionalnych przywódców sprzyjających terrorystom), oraz producentów i przemytników opium z terenu Afganistanu. W dniu 13 listopada 2001 roku oddziały Sojuszu Północnego zajęły stolicę Afganistanu, a 7 grudnia Talibowie opuścili Kandahar, swój ostatni bastion. Na mocy porozumienia z Bonn z 5 grudnia 2001 roku, dotyczącego tymczasowych ustaleń w sprawie odbudowy stałych instytucji rządowych w Afganistanie, powołano tymczasowy rząd pod kierownictwem Hamida Karzai, który formalnie zaprzysiężono 22 grudnia. Z kolei w czerwcu 2002 roku *loya jirga*¹⁰ powierzyła Karzai funkcję prezydenta.

Zarówno porozumienie z Bonn¹¹ jak i rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386 z 20 grudnia 2001 dały podstawy do rozmieszczenia w Afganistanie Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (International Security Assistance Force – ISAF), początkowo tylko w granicach Kabulu i okolic, by później rozszerzyć ich terytorialny mandat¹².

Mimo działania ISAF-u, problem przemocy nadal pozostawał. W lutym 2002 r. zamordowano ministra lotnictwa Haji Abd-ur-Rehamana, w lipcu wiceprezydenta Haji Abdul Qadira, a we wrześniu dokonano nieudanej próby zamachu na prezydenta Karzai. W latach 2004–2005 wzrosła aktywność Talibów oraz związanych z nimi rebeliantów, a także grup zajmujących się porywaniem ludzi. Według ministerstwa obrony w kraju grasowało w tym czasie około 1800 grup zbrojnych liczących 10 tys. członków¹³. W czerwcu 2006 r., siły amerykańskie przeprowadziły militarną operację „Mountain Thrust” mającą na celu zmniejszenie wpływów i osłabienie militarne Talibów w całej południowo-wschodniej części Afganistanu. Działania realizowano przez kilka tygodni w prowincji Zabul, Helmand, Kandahar i Uruzgan. W ostatnich dniach w Uruzganie zabito szwagra Omara – Mullaha Amanullaha wraz z 14 innymi wojownikami, a następnie w Sangin – dystrykcie pro-

⁹ *Afganistan – Konflikt...*, op. cit.

¹⁰ *loya jirga* – tradycyjne afgańskie zgromadzenie przywódców.

¹¹ *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions*, S/2001/1154, 5 December 2001.

¹² Obecnie ISAF jest operacją stabilizacyjną, prowadzoną na podstawie Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ: nr 1386 z 20 grudnia 2001 r., nr 1510 z 13 października 2003 r., nr 1563 z 17 września 2004 r., nr 1623 z 13 września 2005 r. i nr 1707 z dnia 12 września 2006 r. oraz porozumienia z Bonn z 5 grudnia 2001 dotyczącego tymczasowych ustaleń w sprawie odbudowy stałych instytucji rządowych w Afganistanie.

¹³ *Afganistan – Konflikt...* op. cit.

provincji Helmand – kolejnych 10 Talibów¹⁴. W maju 2007 roku w Helmand, śmierć poniósł dowódca wojskowy Talibów Mullah Dadullah Akhund¹⁵.

Trwający konflikt skutkował coraz większą liczbą ofiar śmiertelnych zwłaszcza wśród cywilów. W 2007 roku, w samobójczym zamachu w Baghlan na północy kraju śmierć poniosły 72 osoby (w tym 59 uczniów). Atak miał miejsce w momencie wizyty afgańskich parlamentarzystów w cukrowni. Pojawiły się jednak zarzuty, że część osób została zastrzelonych przez MP chroniących parlamentarzystów¹⁶. Istotnym problemem była śmierć cywilów, będąca także wynikiem działań sił USA i NATO. W 2006 r. w wyniku konfliktu zginęło 929 cywilów, z czego przynajmniej 699 zmarło wskutek ataków Talibów (wliczając zamachy samobójcze i działania wymierzone w ludność cywilną), a 230 w trakcie działań NATO lub USA (116 zostało zabitych w wyniku ataków z powietrza, a co najmniej 114 w wyniku działania ognia sił lądowych). Rok później zginęło 1633 cywilów, w tym 950 w wyniku działań sił powstańczych uwzględniając Talibów i al-Qaidę, 434 na skutek działań NATO i USA (321 zabitych w wyniku ataku z powietrza, 113 w wyniku działania ognia sił lądowych), 57 cywilów poniosło śmierć w ogniu krzyżowym, a 192 zmarło w niejasnych okolicznościach¹⁷. Zdaniem władz afgańskich w wyniku zamachów, w tylko pierwszej połowie 2007 roku śmierć poniosło ponad 130 cywilów, a według danych organizacji humanitarnych z Afganistanu i innych państw – ofiar cywilnych było nawet o 100 osób więcej. Jak twierdzi agencja The Associated Press, pod koniec czerwca 2007 roku liczba cywilów zabitych przez koalicję była w pierwszej połowie 2007 roku wyższa niż zabitych przez rebeliantów (odpowiednio 213 i 180 zabitych). Informacje te potwierdziły dane ONZ, wskazujące na 314 cywilów zabitych przez koalicję i 279 przez rebeliantów. W 2008 roku podczas walk psów w Kandaharze zginęło co najmniej 100 osób, a w wyniku samobójczego zamachu przed ambasadą Indii w Kabulu śmierć poniosło 58 osób, a 150 zostało rannych¹⁸. W tym samym roku w skutek działań operacyjnych NATO i USA, śmierć poniosło 173 cywilów z czego 119 w wyniku ataków z powietrza, a 54 – działania ognia sił lądowych¹⁹.

¹⁴ B. Roggio, *Three Days of Operation Mountain Thrust in Kandahar*, w: The Long War Journal. A Project of The Foundation for Defense of Democracies, http://www.longwarjournal.org/archives/2006/06/three_days_of_operat.php. Data dostępu 03.01.2013.

¹⁵ B. Roggio, *Mullah Dadullah, Taliban top commander, killed in Helmand*, w: The Long War Journal. A Project of The Foundation for Defense of Democracies, http://www.longwarjournal.org/archives/2007/05/mullah_dadullah_tali.php. Data dostępu 03.01.2013.

¹⁶ RTÉ News, *Inquiry finds many Baghlan victims were shot*, w: <http://www.rte.ie/news/2007/1127/afghanistan.html>. Data dostępu 03.01.2013.

¹⁷ Human Rights Watch, *"Troops in Contact". Airstrikes and Civilian Deaths in Afghanistan*, USA 2008, ISBN: 1-56432-362-5, s. 14.

¹⁸ *Afganistan – Konflikt...* op. cit.

¹⁹ Human Rights Watch, *"Troops in Contact"...* op. cit., s. 15.

Mimo słabnącego poparcia dla misji, prezydent USA Barack Obama zdecydował się w lutym 2009 r. na wysłanie kolejnych 17 tys. żołnierzy do Afganistanu²⁰, a w miesiąc później przedstawił nową strategię wobec Afganistanu i Pakistanu²¹. W sierpniu odbyła się pierwsza tura wyborów prezydenckich (stojąca w obliczu oskarżeń o masowe fałszerstwa). Druga tura, w dniu 2 listopada po wycofaniu się kontrkandydata Abdullaha Abdullaha, została anulowana, a niezależna komisja wyborcza Afganistanu ogłosiła Karzai zwycięzcą. Na początku grudnia Obama przedstawił kolejną strategię wobec Afganistanu²², zatwierdził wysłanie następnych 30 tys. żołnierzy²³ i zapowiedział połowę 2011 r. jako datę rozpoczęcia wycofania wojsk²⁴. We wrześniu 2010 r. w Afganistanie odbyły się wybory parlamentarne, a w listopadzie dowództwo Sojuszu Północnoatlantckiego rozpoczęło proces stopniowego przekazywania Afgańczykom całkowitej kontroli nad bezpieczeństwem państwa, która ma się zakończyć w 2014 r.²⁵

²⁰ The Guardian, *Obama commits 17,000 more US troops to Afghanistan*, by Helen Pidd and agencies, 18 February 2009, w: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/feb/18/obama-afghanistan-troops>. Data dostępu 03.01.2013; NBC News, *Obama OKs 17,000 new troops for Afghanistan*, 17 February 2009, w: http://www.msnbc.msn.com/id/29242187/ns/world_news-south_and_central_asia/t/obama-oks-new-troops-afghanistan/#.UAgVuaOHImw. Data dostępu 03.01.2013.

²¹ The White House Blog, *A New Strategy for Afghanistan and Pakistan*, 27 March 2009, w: <http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan>. Data dostępu 03.01.2013; *White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan*, w: http://www.whitehouse.gov/assets/documents/afghanistan_pakistan_white_paper_final.pdf. Data dostępu 03.01.2013.

²² CBS News, *Text: Obama's Speech on Afghanistan*, 1 December 2009, w: http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-5855894-503544.html?tag=contentMain%3bcontentBody. Data dostępu 03.01.2013; The White House, Office of the Press Secretary, *Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan*, 1 December 2009, w: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan>. Data dostępu 03.01.2013.

²³ The Telegraph, *President Obama orders 30,000 troops to Afghanistan in major escalation of war*, by Alex Spillius in Washington, 2 December 2009, w: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/6706189/President-Obama-orders-30000-troops-to-Afghanistan-in-major-escalation-of-war.html>. Data dostępu 03.01.2013.

²⁴ Por. The Washington Post, *Obama's own party may provide the war opposition*, by David S. Broder, 6 December 2009, w: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/12/04/AR2009120403072.html>. Data dostępu 03.01.2013; CBS News, *White House: July 2011 Is Locked In for Afghanistan Withdrawal*, by Chip Reid, 2 December 2009, w: http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-5868282-503544.html. Data dostępu 03.01.2013.

²⁵ Kabul International Conference on Afghanistan, *1 Communiqué*, 20 July 2010, pkt 17-20, w: http://www.unodc.org/documents/afghanistan/Kabul_Conference/FINAL_Kabul_Conference_Communique.pdf. Data dostępu 03.01.2013.

Wzrost zagrożenia i powolna destrukcja systemu edukacyjnego

Z uwagi na trwający nieprzerwanie przez kilkanaście lat konflikt, to właśnie edukacja ucierpiała najbardziej, stając się narzędziem w walce o zachowanie wpływów politycznych i militarnych. Sowieci forsowali swoją ideologię, a promoskiwski rząd próbował na siłę zwiększyć nabór i wdrożyć „właściwy” program edukacji dorosłych, zmuszając do uczestniczenia w nim wiejskie kobiety, co z uwagi na konserwatywny charakter ówczesnego Afganistanu, było nie do przyjęcia²⁶. Działania Mudżahedinów przyczyniły się do zrujnowania większości infrastruktury szkolnej (w 1983 roku Minister Spraw Zagranicznych Afganistanu przyznał ONZ, że 50% szkół zostało zniszczonych²⁷), ale także do wykorzystania szkół w celu przygotowania młodych wojowników do walki z wrogiem, nauki posługiwania się karabinem, czy obliczania masy bomby potrzebnej do zburzenia domu. System edukacji (szczególnie na terenach wiejskich) w znacznym stopniu ucierpiał także w momencie wycofania wojsk radzieckich, stając się jednym z narzędzi realizacji przyszłych celów politycznych Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu i Amerykanów. Co więcej trwająca wojna domowa, spowodowała, że większość szkół została zamknięta, albo z czasem zniszczona.

Sytuacja w szkolnictwie pogorszyła się znacznie za rządów Talibów. W połowie lat 90 zakazano edukacji dziewcząt, a nieliczne funkcjonujące szkoły przydomowe, które otrzymywały wsparcie od organizacji pozarządowych lub agencji Narodów Zjednoczonych, z czasem zlikwidowano (w 1998 wszystkie szkoły dla dziewcząt zostały zamknięte). Zamknięto również część szkół do których uczęszczali chłopcy, z uwagi na fakt, że uczyły tam kobiety. Dane szacunkowe wskazują, iż wprowadzony przez Talibów zakaz udziału kobiet w edukacji, dotknął bezpośrednio 106.256 dziewcząt, 148.223 chłopców i 7.793 nauczycielek²⁸. W 1997 roku minister Ameer Khan Muttaqi, zapowiedział otwarcie nowych uczelni dla blisko 10 tys. studentów i nowych medres. Dodał także, że wychowankowie tych szkół będą mieli obowiązek podążania wojenną ścieżką Allaha, pomocy mederesom w nauczaniu Koranu, al-hadith²⁹ i Jihad-fi-Sabeelillah³⁰, obrony rządu islamskiego oraz wdrożenia islamskich zasad³¹.

²⁶ W drugiej połowie czerwca 1980 roku przebywał w Warszawie minister oświaty A. Ratebzađ, członek Biura Politycznego Komitetu Centralnego Komunistycznej Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu, z którym omawiano pomoc polską w rozwoju i sowietyzacji szkolnictwa afgańskiego. Patrz: M. Kałuski, *Afganistan i jego dzieje*, w: <http://przeład.australink.pl/literatura/sladami/kaluski12.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.

²⁷ *EFA 2000 Assessment for Afghanistan*, An SPPD Project funded by UNDP/UNESCO Islamabad in cooperation with: UNICEF, UNHCR, Save the Children Fund (USA), & the Swedish Committee for Afghanistan, December 1999.

²⁸ M. Griffin, *Reaping the Whirlwind: Afghanistan, Al Qa'ida and the Holy War*, Pluto Press, London 2003, ISBN 0-7453-1915-7, s. 132.

²⁹ Hadis (z j.arab. *al-hadith*, w liczbie mnogiej – *ahadith*) – narracje odnoszące się do słów proroka Mahometa i jego czynów. Święty Prorok powiedział: *Zostawiam wam dwie drogocenne rzeczy, których jeśli będziecie się trzymać, nie zbłądzicie po mojej śmierci. Są to Księga Allaha oraz mój ród*,

Talibowie zakazali ścinania brody, noszenia fryzur w stylu zachodnim (długich włosów), słuchania muzyki, puszczania latawców, czy utrwalania wizerunku człowieka³². Już na samym początku tworzenia organizacji Muhammad Omar powtarzał swoim uczniom i naśladowcom, że *atrament uczonego jest bardziej święty niż krew męczennika*³³. Dziewczętom i kobietom zabronili się kształcić. Również w odniesieniu do mężczyzn, zamiast nauk (dyscyplin naukowych), techniki, czy literatury w programie nauczania pojawiała się religia.

Istotnym problemem przez lata był zatem nie tylko ograniczony dostęp do edukacji ale i tendencyjne treści kształcenia, jak również kwestia zagwarantowania bezpieczeństwa osób uczęszczających do szkoły.

Według raportu Human Rights Watch z 2006 r., za ataki na edukację odpowiedzialne były trzy grupy: siły opozycyjne, nielojalni wobec rządu centralnego regionalni watażkowie, grupy przestępcze zaangażowane głównie w handel narkotykami, dopuszczający się licznych nadużyć, terroryzowania ludności cywilnej, i ich zagraniczni współpracownicy³⁴. W roku 2006 i 2007 liczba ataków na sektor edukacyjny wyniosła odpowiednio 241 i 242 przypadki, w roku kolejnym ich liczba prawie się potroiła (670 przypadków). W ciągu tych trzech lat najczęściej ataków odnotowały prowincje Kunar (95), Khost (91), Nangarhar (74), Helmand (72), Kabul (72), a najmniej Bamyan (2), Panjshir (2), Daikundi (6), Ghor (8). Sytuacja zmieniała się jednak każdego roku. W 2006 najczęściej ataków miało miejsce w Helmand (26), Khost (22) i Kandaharze (19); w 2007 – w Khost (22), Kunar (20), Herat (17) i Wardak (16), a w 2008 – w Kabulu (57), Nangarhar (56), Kunar (63), Khost (47)³⁵. Wg UNICEF począwszy od stycznia 2006 roku do maja 2008 odnotowano m.in. 123 eksplozje, 254 podpalenia, 64 ataki na personel szkolny lub uczniów, 84 zastraszania, 5 grabieży i 24 innego typu działania zaczepne³⁶. Większość tych działań podejmowana była przede wszystkim w nocy. W ogólnym ze-

---

Ahlul Bait (Ludzie Domu). *Miłosierny ujawnił mi, że te dwie rzeczy nie rozdzielią się od siebie aż do czasu kiedy powrócą do mnie na łono Raju*. Hadisy prorockie uzupełniają słowa Rodziny i Domu Proroka. Hadisy otrzymane od Proroka i jego Dom tworzą sunnę. Jeśli odnoszą się do czynów i słów Proroka i nie są sprzeczne z Hadisami Domu – są do przyjęcia. Nie stanowią jednak obowiązujących zasad religijnych w przypadku, gdy stanowią jedynie same opinie towarzyszy Proroka.

³⁰ *Jihad-fi-Sabeelillah* – Święta Wojna.

³¹ M.J. Gohari, *The Taliban: Ascent to Power*, Oxford University Press, 2000, ISBN 0-19-579560-1, s. 101.

³² Por. First edicts, a proclamation of "General Presidency of Amr Bil Maruf Kabul December 1996", translated from Dari to English by the Taliban, w: http://gemsofislamism.tripod.com/taliban_in_their_own_words.html. Data dostępu 03.01.2013.

³³ A. Qazi, *Education*, w: *Afghanistan Online*, <http://www.afghan-web.com/education/>. Data dostępu 03.01.2013.

³⁴ Human Rights Watch, *Lessons in Terror. Attacks on Education in Afghanistan*, Vol. 18, Number 6 (C), July 2006, s.8.

³⁵ M. Glad, *Knowledge on Fire: Attacks on Education in Afghanistan. Risk and Measures for Successful Mitigation*, the study is conducted by CARE, on behalf of the World Bank and the Ministry of Education, with the assistance of CoAR/OSDR, September 2009, s. 21–23.

³⁶ Liczba przypadków wg bazy UNICEF. Cyt. za: M. Glad..., op. cit., s. 26.

stawieniu największy odsetek miały podpalenia (38%), specjalne wiadomości (tańsza forma telegramu) dostarczane na dzień następny (34%), ostrzeżenia (25%), oraz zbrojne ataki i eksplozje (odpowiednio 22%). Zabójstwa stanowiły 10%, porwania 4%, terror 3% oraz inne działania również 3%³⁷.

Po trwającym wiele lat konflikcie zbrojnym, zaistniała ponowna potrzeba reintegracji społeczeństwa i określenia, jak ma wyglądać odrodzona edukacja w Afganistanie, oraz jakie działania należy podjąć, aby zagwarantować do niej dostęp. Zamiast uczyć jak używać min, dzieci należało uczyć jak je obchodzić, zamiast uczyć jak tworzyć wojnę, uczyć jak jej unikać. *Dzieci w Afganistanie nie potrzebują książek, żeby uczyć się o wojnie. Ona jest wokół nich. Wszyscy ludzie w Afganistanie są głodni pokoju, szczególnie młodsze pokolenie*³⁸.

Odbudowa systemu edukacji

Problem odtworzenia całej infrastruktury szkolnej zniszczonej w czasie wojny, merytoryczne i dydaktyczne przygotowanie kadry nauczycielskiej oraz zmiana treści kształcenia i podejścia społeczeństwa do edukacji po tak długim okresie walk i indoktrynacji Sowieców, Mudżahedinów a następnie Talibów, stała się priorytetem nie tylko dla rządu afgańskiego, ale również i międzynarodowej społeczności zaangażowanej w odbudowę struktur kraju i zagwarantowanie bezpieczeństwa.

Już w 2002 roku, na konferencji w Tokyo społeczność międzynarodowa określiła kluczowe priorytety dla odbudowy kraju i zapewnienia bezpieczeństwa społecznego Afgańczykom przeznaczając na ten cel kwotę 4–5 miliardów dolarów do wykorzystania w ciągu następnych 5 lat. W obszarach priorytetowych uwzględniono:

- Wzmocnienie zdolności administracyjnych, z naciskiem na wypłatę wynagrodzeń i ustanowienie administracji rządowej;
- Dostęp do edukacji, zwłaszcza dla dziewcząt;
- Zdrowie i poprawę warunków sanitarnych;
- Odbudowę infrastruktury, w szczególności dróg, elektryczność i telekomunikacji;
- Przebudowę systemu gospodarczego, w szczególności systemu walutowego;
- Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich, w tym bezpieczeństwo żywności, gospodarki wodnej i rewitalizacji systemu nawadniającego.

Na konferencji podkreślono również szczególną rolę jaką powinny odgrywać afgańskie i międzynarodowe organizacje pozarządowe, zwłaszcza jeśli chodzi o edukację. Na zorganizowanym w dniu 20 stycznia spotkaniu przedstawicieli NGO ustalono, iż edukacja i szkolenie, szczególnie kobiet, jest warunkiem ko-

³⁷ Ibid., s. 27, 32.

³⁸ CBS News Online, *Back to school in Afghanistan*, 27.01.2004, w: <http://www.cbc.ca/news/background/afghanistan/schools.html>. Data dostępu 03.01.2013.

niecznym do budowania zdolności obywateli Afganistanu do wspomaganie odbudowy kraju³⁹.

W styczniu 2003 roku rozpoczęły działalność tzw. PRT (Provincial Reconstruction Team) tj. Prowincjonalne Zespoły Odbudowy złożone z pracowników wojskowych i cywilnych, podległe Dowództwu Regionalnemu ISAF (tabela 1). Ich zadania skoncentrowano na tworzeniu warunków sprzyjających podnoszeniu jakości życia Afgańczyków, umożliwienie rozwoju społecznego, gospodarczego i politycznego kraju. W sektorze edukacji, działalność PRT sprowadzono do:

- ustanowienia współpracy między szkołami i uniwersytetami z Afganistanu i Stanów Zjednoczonych,
- dostarczenie książek, komputerów i pomocy dydaktycznych placówkom afgańskim,
- odbudowy szkół,
- wspierania szkolenia zawodowego młodzieży i kobiet⁴⁰.

Tabela 1

Dowództwo Regionalne ISAF i Provincial Reconstruction Team

Lp.	Dowództwo regionu ¹	Lokalizacja	Państwo wiodące	Państwa wspierające
I	RC–Capital (RC[C])	Kabul	Turcja	Azerbejdżan, Albania, Bułgaria, Chorwacja, Francja, Grecja, Macedonia, Portugalia, Rumunia, USA
-	PRT	-----		
II.	RC–East (RC[E])	Bagram	USA	Czechy, Francja, Nowa Zelandia, Polska, Republika Korei, Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie
1.	PRT Bamyan	Bamyan	Nowa Zelandia	–
2.	PRT Ghazni	Ghazni	Polska	USA
3.	PRT Kapisa	Bagram	USA	Francja
4.	PRT Khost	Khost	USA	–
5.	PRT Kunar	Asadabad	USA	–
6.	PRT Laghman	Mether Lam	USA	–
7.	PRT Logar	Pol-e Alam	Czechy	–
8.	PRT Nangarhar	Jalalabad	USA	–
9.	PRT Nuristan	Nuristan	USA	–
10.	PRT Paktika	Sharana	USA	–
11.	PRT Paktya	Gardez	USA	–
12.	PRT Panjshir	Panjshir	USA	–

³⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Co-chairs' Summary of Conclusions The International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan*, Tokyo21-22 January, 2002, pkt 8, 13, w: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.html. Data dostępu 03.01.2013.

⁴⁰ *Afghanistan. Provincial Reconstruction Team. Observations, Insights and Lessons*, Handbook, No. 11-16, February 2011, Approved for Public Release, s. 49.

Lp.	Dowództwo regionu ¹	Lokalizacja	Państwo wiodące	Państwa wspierające
13.	PRT Parwan	Bagram	Republika Korei	–
14.	PRT Wardak	Wardak	Turcja	–
III.	RC–North (RC[N])	Mazar-e Sharif (provincia Balkh)	Niemcy	Albania, Armenia, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Czarnogóra, Finlandia, Holandia, Łotwa, Macedonia, Mongolia, Norwegia, Szwecja, USA Węgry
1.	PRT Badakshan	Feyzabad	Niemcy	Mongolia, USA
2.	PRT Baghlan	Pol-e Khomri	Węgry	Albania, Chorwacja, Czarnogóra
3.	PRT Balkh	Mazar-e Sharif	Finlandia i Szwecja	USA
4.	PRT Faryab	Meymaneh	Norwegia	Łotwa, Macedonia, USA
5.	PRT Kunduz	Kunduz	Niemcy	Armenia, Belgia, USA
IV.	RC–South (RC[S])	Kandahar	USA	Australia, Francja, Holandia, Kanada, Nowa Zelandia, Rumunia, Singapur, Słowacja, Wielka Brytania
1.	PRT Kandahar	Kandahar	Kanada	–
2.	PRT Uruzgan	Tarin Kowt	Australia	–
3.	PRT Zabul	Qalat	USA	Rumunia, Wielka Brytania
V.	RC–Southwest (RC[SW])	Lashkar Gah (provincia Helmand)	USA	Bahrajn, Dania, Estonia, Gruzja, Wielka Brytania
1.	PRT Helmand	Lashkar Gah	Wielka Brytania	Dania, Estonia, USA
VI.	RC–West (RC[W])	Herat	Włochy	Albania, Bułgaria, Chorwacja, Dania, Gruzja, Hiszpania, Litwa, Słowenia, Ukraina, USA
1.	PRT Badghis	Qala-e Now	Hiszpania	–
2.	PRT Farah	Farah	USA	–
3.	PRT Ghor	Chaghacharan	Litwa	–
4.	PRT Herat	Herat	Włochy	–

¹ Regional Command – RC

Źródło: *Afghanistan. Provincial ...* op. cit., s. 36–39; ISAF, *Troop numbers and contributions*, w: <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>. Data dostępu 03.01.2013.

W latach kolejnych międzynarodowa pomoc finansowa na rzecz odbudowy Afganistanu i poprawy bezpieczeństwa była systematycznie zwiększana i w latach 2004–2007 wynosiła już 8.2 miliardów dolarów (z czego 4.4 mld do wykorzystania od marca 2004 do marca 2005)⁴¹, a w 2006 – 10.5 miliarda dolarów (kwota ustanowiona na konferencji w Londynie). Dysponowanie funduszami pozostawało w gestii dwóch organów: AB (Afghan Budget) i powołanego w 2002 r. na konferencji w Tokyo ARTF (Afghanistan Reconstruction Trust Fund)⁴².

Na odbywającej się w 2006 r. konferencji w Londynie podkreślono, iż działając na rzecz poprawy bezpieczeństwa społecznego, rząd afgański korzystając z pomocy społeczności międzynarodowej ma dążyć do zmniejszenia głodu, ubóstwa i bezrobocia, zapewnić stabilność makroekonomiczną, przywrócić i promować rozwój kapitału ludzkiego i społecznego ustanawiając solidne fundamenty dla nowej generacji liderów i specjalistów oraz wzmocnić społeczeństwo obywatelskie. Dla rozwoju gospodarczego i społecznego kraju zasadniczą rolę miały odgrywać inwestycje publiczne realizowane w sześciu sektorach:

- Rozwój infrastruktury i zasobów naturalnych;
- Edukacja;
- Zdrowie;
- Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich;
- Ochrona socjalna;
- Zarządzanie gospodarką i rozwój sektora prywatnego.

W sektorze edukacyjnym, zgodnie z Milenijnymi Celami Rozwoju dla Afganistanu, zaplanowano, iż do 2010 r. w szkołach podstawowych i średnich skolaryzacja netto dziewcząt wyniesie przynajmniej 60%, a chłopców 75%, zostanie wdrożony nowy program nauczania we wszystkich szkołach średnich, zwiększy się do 50% liczba nauczycielek, 70% nauczycieli zda test kompetencyjny, oraz będzie funkcjonował narodowy system oceny osiągnięć w nauce. W szkolnictwie wyższym skolaryzacja studentów miała wynosić odpowiednio 100 tys., przy udziale przynajmniej 35% kobiet, a program kształcenia w uczelniach publicznych planowano tak zmodernizować, by zaspokoić potrzeby rozwojowe kraju i zapewnić wzrost sektora prywatnego. W planach znalazło się także zakończenie do 2006 r. badania zasobów ludzkich Afganistanu i wyposażenie 150 tys. kobiet i mężczyzn, w ramach szkoleń finansowanych ze środków państwowych i prywatnych, w umiejętności poszukiwane na rynku. Warto dodać, iż do 2007 r. przewidziano także zakończenie kompleksowej inwentaryzacji afgańskich dóbr kultury, oraz postulowano podjęcie wszelkich działań mających na celu ożywienie afgańskiego dziedzictwa kulturowego, powstrzymanie nielegalnego usuwania dóbr kulturowych

⁴¹ International Afghanistan Conference in Berlin, 31 March – 01 April 2004, *Berlin Declaration 01 April 2004*, w: <http://www.ag-afghanistan.de/berlindeclaration.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.

⁴² *Afghanistan: reconstruction and development*, w: Parliamentary Information and Research Service, Publication PRB 07-35E, Canada, 20 November 2007, <http://www.parl.gc.ca/content/LOP/ResearchPublications/prb0735-e.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.

oraz rewitalizację uszkodzonych zabytków i pamiątek, które planowano zakończyć się w 2010 r.⁴³

Konstytucja Islamskiej Republiki Afganistanu z 2004 roku przyznała prawo do edukacji wszystkim obywatelom bez względu na płeć, nakładając na Państwo obowiązek podejmowania niezbędnych środków w celu wspierania edukacji na wszystkich poziomach, rozwoju nauczania religijnego, kontrolowania i polepszania stanu meczetów, szkół religijnych i centrów religijnych. Zgodnie z Konstytucją Państwo odpowiada za projektowanie i wdrażanie programów nauczania języka macierzystego, opracowanie i implementację programów w celu tworzenia i wspierania zrównoważonej edukacji kobiet, poprawę edukacji nomadów⁴⁴ oraz eliminację analfabetyzmu. Do jego powinności należy opracowanie i wdrożenie jednolitego programu nauczania opartego na dogmatach Islamu, kulturze narodowej, oraz akademickich podstawach naukowych, rozwijanie treści religijnych w podstawach programowych szkół w oparciu o istniejące w Afganistanie odłamy Islamu. Obowiązkiem Państwa jest tworzenie i zarządzanie szkolnictwem wyższym, ogólnym i specjalistycznym. Konstytucja dopuszcza również możliwość zakładania i prowadzenia tego typu szkół i innych instytucji zajmujących się alfabetyzacją przez Afgańczyków, pod warunkiem uzyskania zgody Państwa, jak również obcokrajowcom – zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Terminy i warunki przyjęć kandydatów na studia i do innych instytucji reguluje prawo. Państwo opracowuje programy wspierania wiedzy, kultury, literatury i sztuki, gwarantując prawa autorskie wynalazcom, odkrywcom i innym twórcom; wspiera i zabezpiecza badania naukowe realizowane we wszystkich dziedzinach, rozpowszechnia ich wyniki dla efektywnego wykorzystania zgodnego z prawem. Ponadto do powinności Państwa należy przyjęcie niezbędnych środków w celu wsparcia wychowania fizycznego i rozwoju narodowych i lokalnych dyscyplin sportowych⁴⁵.

Uwzględniając założenia pięcioletniej Narodowej Strategii Edukacyjnej na lata 1385–1389⁴⁶ i kierunki działań przyjęte na międzynarodowej konferencji w Londynie liczba szkół kształcących dzieci i młodzież w Afganistanie systematycznie

⁴³ The London Conference on Afghanistan, 31 January – 1 February 2006, *The Afghanistan Compact*, w: http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf. Data dostępu 03.01.2013.

⁴⁴ Nomadzi – koczownicy. Wg *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, “nomad” w j.dari oznacza “kuchi”. Kuchi to Pasztunowie z południowego i wschodniego Afganistanu. Zaliczani są bardziej do grupy społecznej niż etnicznej, aczkolwiek posiadają cechy charakteryzujące grupy etniczne. Mimo koczowniczego trybu życia, po silnej zachęcie rządu Talibów, wielu z nich osiedliło się w północnozachodnim Afganistanie, na terenach zajmowanych przez Uzbeków i Tadżyków; patrz: *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Afghanistan: Kuchis*, 2008, w: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49749d698.html>. Data dostępu 03.01.2013.

⁴⁵ Por. The Constitution of The Islamic Republic of Afghanistan, January 3, 2004, Art. 17, 43–47, 52.

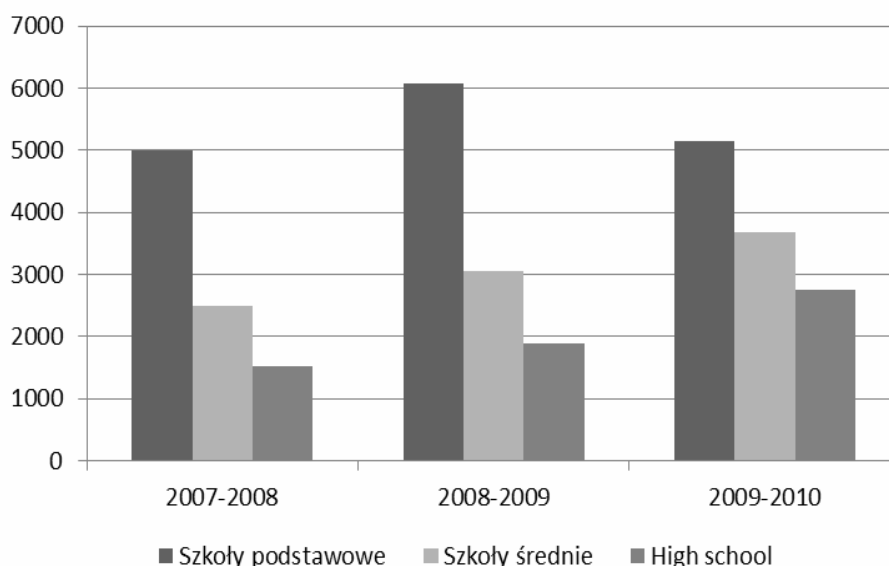
⁴⁶ Patrz: Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Education, *National Education Strategic Plan for Afghanistan 1385-1389*, Afghanistan, Hamal 1386. Różnica między kalendarzem słonecznym obowiązującym w Afganistanie, a kalendarzem gregoriańskim wynosi 621 lat. Dzień 20 marca jest traktowany jako początek nowego roku afgańskiego. Zatem rok 1385 rozpoczyna się 21 marca 2006 a kończy 20 marca 2007 roku, tym samym rok 1389 zaczyna się 21 marca 2010 roku, a kończy 20 marca 2011.

zaczęła wzrastać. W latach 2007/2008 liczba państwowych szkół podstawowych, średnich i high school wynosiła łącznie 9017, rok później było ich 10998, a w roku następnym 11321 (wykres 1). Szkoły prywatne osiągnęły w roku 2008/2009 liczbę 159 i tyle samo w roku następnym. Liczba uczniów uczęszczających do szkół również zwiększyła się. Największy wzrost odnotowały państwowe szkoły średnie i high school. W porównaniu do roku 2007/2008, dwa lata później liczba uczniów zwiększyła się odpowiednio o 67,8 % i 53%. Wśród szkół prywatnych ponad dwukrotny wzrost liczby uczniów w 2009/2010 w stosunku do roku poprzedniego odnotowały jedynie szkoły średnie. Z kolei w prywatnych szkołach podstawowych i w high school w stosunku do roku 2008/2009 liczba uczniów w roku następnym spadła odpowiednio o 71% i 7,5% (wykres 2)⁴⁷.

Należy jednak podkreślić, iż mimo wzrostu szkół, w wyniku trwających ataków skierowanych na placówki edukacyjne, część z nich przestała funkcjonować. W czerwcu 2009 r. w skali całego kraju zamknięto 695 szkół. Najwięcej w prowincji Halmand – 176, z czego ponownie otworzono 100; w Kandaharze zamknięto 175, a ponownie otworzono tylko 36; w prowincji Zabul zamknięto 147 szkół, i tylko 14 otworzono ponownie; w Uruzganie na 57 szkół zamkniętych otworzono tylko 10, a w Paktice na 44 zamknięte, tylko 2 zaczęły działać na nowo⁴⁸.

Wykres 1

Szkoly państwowe w latach 2007–2010

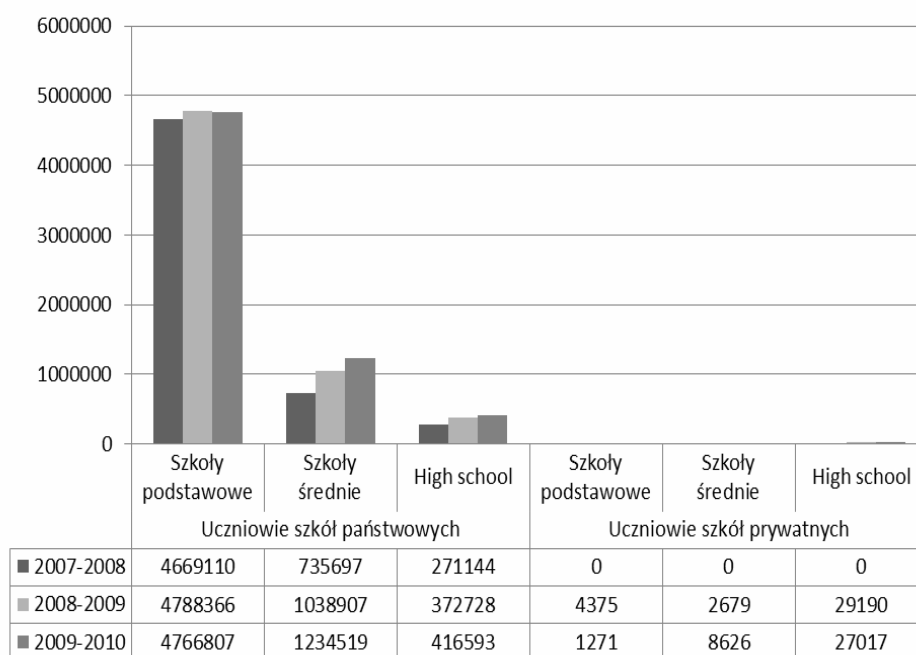

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Afghanistan Statistical...*, s. 69.

⁴⁷ Central Statistic Organization, *Afghanistan Statistical Yearbook 2009–2010*, s. 69, w: <http://cso.gov.af/en/page/4723>. Data dostępu 03.01.2013.

⁴⁸ M. Glad..., s. 24.

Liczba uczniów szkół państwowych i prywatnych w latach 2007–2010

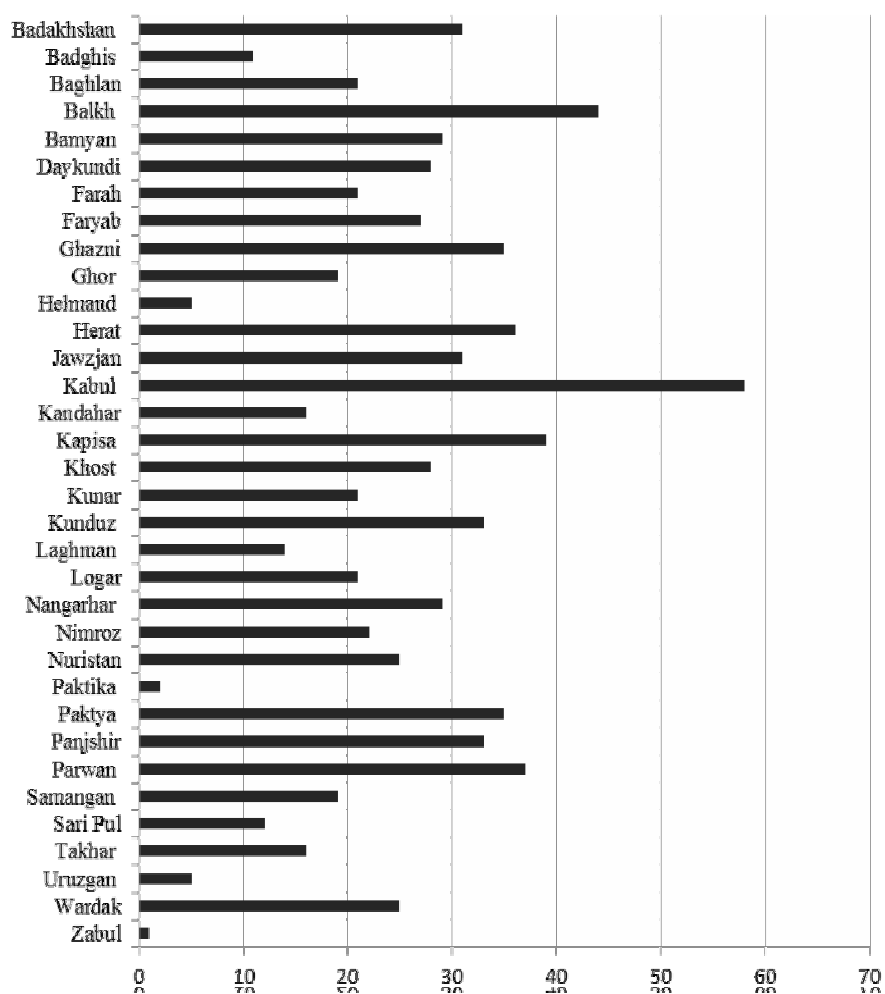
0 – brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Afghanistan Statistical...*, s. 69.

W 2008 roku, w całym Afganistanie wskaźnik alfabetyzacji wyniósł 28,1%. Najniższy wskaźnik alfabetyzacji odnotowały prowincje Zabul (1%), Paktika (2%), Uruzgan i Helmand (5%), a najwyższy Kabul (58%) i Balkh (44%). Cztery prowincje Logar, Kunar, Farah, Baghlan osiągnęły 21% wskaźnik alfabetyzacji i po dwie prowincje wskaźnik 16% (Takhar, Kandahar), 19% (Samangan, Ghor), 25% (Wardak, Nuristan), 28% (Khost, Daykundi), 29% (Nangarhar, Bamyan), 31% (Jawzjan, Badakhshan), 33% (Panjshir, Kunduz), 35% (Paktya, Ghazni) (wykres 3).

W tym samym roku liczba zatrudnionych nauczycieli w całym kraju wyniosła prawie 160 tys. z czego 28% stanowiły kobiety. Najmniejszy odsetek nauczycielek odnotowały prowincje Paktika (2%), Khost (3%), Uruzgan i Ghor (4%), Wardak i Paktya i Kunar (5%) a największy Kabul (64%), Balkh (50%) i Nimroz (48%). W prowincjach Panjshir, Helmand, Baghlan, Takhar, Samangan, Bamyan odsetek kobiet zatrudnionych na stanowisku nauczyciela wynosił średnio 19–21% (wykres 4).

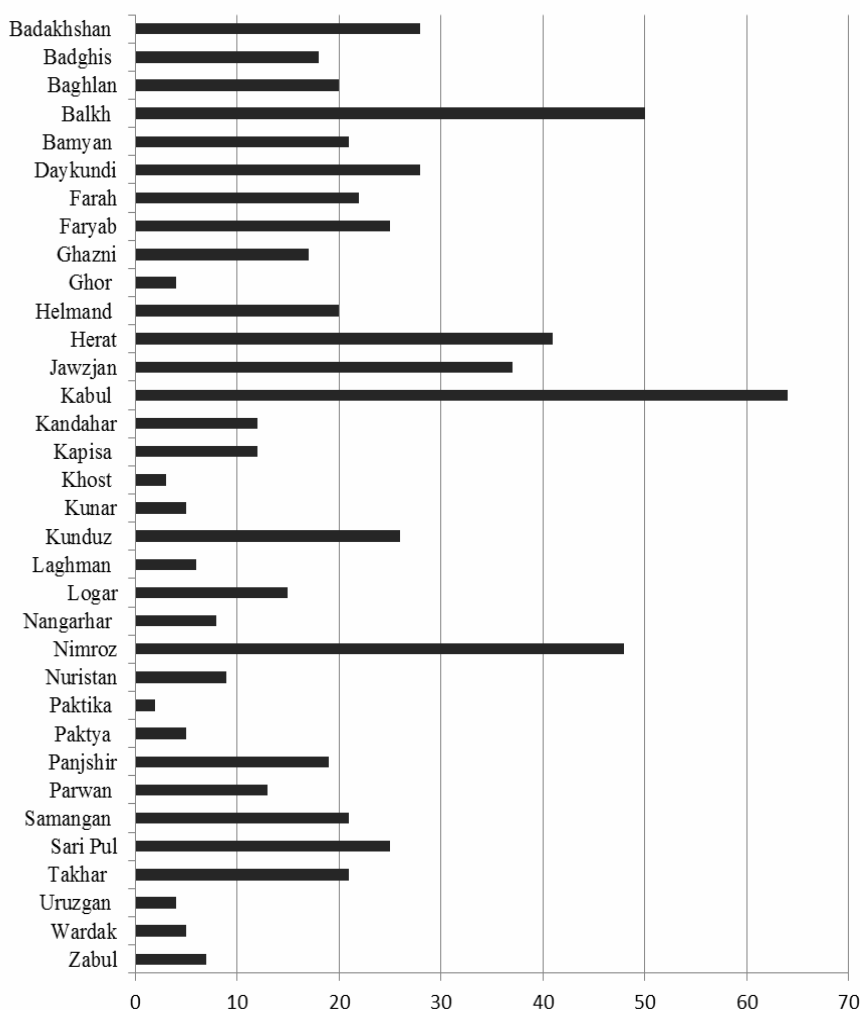
Ogólny wskaźnik alfabetyzacji w poszczególnych prowincjach (%), 2008 r.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane z *Afghanistan. Provincial...*, s. 57–126.

Kobiety stanowiące kadrę nauczycielską (%), 2008 r.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane z *Afghanistan. Provincial...*, s. 57–126.

Edukacja stanowi jeden z podstawowych warunków rozwoju i bezpieczeństwa społecznego, dlatego też przyjmując Narodową Strategię Edukacyjną Afganistanu na lata 2011–2013, rząd afgański zwrócił szczególną uwagę m.in. na:

- zwiększenie alfabetyzacji obywateli (zaplanowano: uruchomienie ponad 36 tys. kursów czytania i pisania, objęcie 1 mln 800 tys. dorosłych alfabetyzacją funkcjonalną; utworzenie przynajmniej 120 wspólnotowych centrów kształcenia które koordynowałyby lokalne programy alfabetyzacji);

- zwiększenie dostępu do szkolnictwa podstawowego i średniego poprzez m.in. rozbudowę sieci szkół, w szczególności na obszarach wiejskich, utworzenie szkół dla dzieci ze specjalnymi potrzebami (np. dla dzieci plemiona Kuchi), wdrożenie programu zwiększającego skolaryzację dziewcząt, przeniesienie nauczycielek do szkół wiejskich, organizowanie szkół gminnych i klas z przyspieszonym programem nauczania; budowę obiektów szkolnych, w tym m.in. sanitariatów, studni, czy domów dla nauczycieli sprawujących nadzór i opiekę; realizowanie kształcenia na odległość z wykorzystaniem radia i telewizji; szkolenie wizytatorów;

- zwiększenie dostępu (szczególnie kobiet) i budowę obiektów szkolnych dla potrzeb edukacji islamskiej; szkolenie osób sprawujących nadzór nad edukacją islamską i realizowanymi programami; zwiększenie zdolności zarządzania;

- opracowanie i modyfikowanie programów nauczania, podręczników, przewodników dla nauczycieli; drukowanie i rozpowszechnianie podręczników i innych materiałów do nauki;

- opracowanie i wdrożenie systemu oceny osiągnięć w nauce;

- budowanie potencjału kadry: przyznawanie stypendiów, organizowanie krótkoterminowych szkoleń dla pracowników administracyjnych i kadry akademickiej, szkolenie z zakresu nowych programów; polepszenie warunków zatrudnienia pracowników sektora edukacyjnego;

- ustanowienie krajowego instytutu ds. programów, przeprowadzanie przeglądów programów i realizowanych projektów; rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W sektorze kształcenia nauczycieli priorytetem rządu jest: zwiększenie liczby osób pobierających naukę, stworzenie i rozwój systemu kształcenia (w tym rozwój kolegiów nauczycielskich, utworzenie STTC⁴⁹ na poziomie dystryktów), utworzenie i rozbudowa odpowiedniej bazy lokalowej, opracowanie i dystrybucja materiałów edukacyjnych; budowanie potencjału kadry zajmującej się kształceniem nauczycieli m.in. poprzez organizowanie krótkoterminowych szkoleń czy przyznawanie stypendiów; zapewnienie kolegiom nauczycielskim bibliotek i laboratoriów naukowych; kształcenie nauczycieli przedmiotów ścisłych. W dziedzinie rozwoju nauk ścisłych i technicznych rząd zaplanował utworzenie krajowego centrum nauki i techniki, oraz poszczególnych centrów w prowincjach; zapewnienie laboratoriów biologicznych, chemicznych i fizycznych w szkołach ogólnokształcących i medresach; wyposażenie w pomoce naukowe szkolnictwa ogólnokształcącego i islamskiego; kształcenie laborantów. W ramach tworzenia i rozwoju szkolenia i kształcenia zawodowego i technicznego, rząd planuje edukować nauczycieli zarówno w kraju jak i za granicą, a także zatrudnić międzynarodowych i krajowych specjalistów oraz koordynatorów technicznych⁵⁰.

⁴⁹ STTC – Satellite Teacher Training College.

⁵⁰ Por. Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Education, *National Education Interim Plan 2011–2013*, January 2011.

Podpisując w maju 2012 Trwałe Porozumienie o Partnerstwie między Islamską Republiką Afganistanu a Stanami Zjednoczonymi, Państwa-Strony zobowiązały się podejmować wspólny wysiłek na rzecz społecznego i ekonomicznego rozwoju Afganistanu, w tym rozwoju ludzkiego, poprzez zapewnienie dostępu i poprawę jakości kształcenia z uwzględnieniem edukacji szczebla zawodowego i wyższego, oraz dostępu do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej ze szczególnym zwróceniem uwagi na kobiety i dzieci⁵¹.

Podsumowanie

Przez ostatnie dekady afgański system edukacyjny był systematycznie niszczoney przez ideologię, religię, działania zbrojne, nie tylko pod względem merytorycznym ale i fizycznym. Pozbawienie kobiet praw do nauki, tendencyjne treści kształcenia, zniszczona infrastruktura szkolna, brak alternatywnych form nauczania, w znacznym stopniu przyczyniły się do zapaści gospodarczej kraju i wzrostu zagrożeń na skalę światową.

Afganistan należy do krajów o niskim rozwoju społecznym (znajduje się na 172 miejscu w rankingu światowym). Biorąc pod uwagę ostatnie lata trwającego konfliktu oraz fakt, iż w roku 2014 Afgańczycy staną się w pełni odpowiedzialni za bezpieczeństwo państwa, przed ich rządem stoi zadanie podjęcia wszelkich działań na rzecz dla zagwarantowania rozwoju i bezpieczeństwa społecznego obywateli. Z punktu widzenia procesu edukacyjnego pojawia się zatem konieczność zapewnienia wszystkim obywatelom równego dostępu do edukacji powszechnej służącej integracji społeczeństwa, oraz dostępu do kształcenia specjalistycznego, umożliwiającego nabycie umiejętności i kompetencji potrzebnych do pełnienia określonych ról w społeczeństwie oraz przygotowującego odpowiednią kadrę dla rozwoju społecznego i gospodarczego kraju, w tym sektora prywatnego. Obowiązkiem Państwa jest zapewnienie odpowiedniego pod względem jakości kształcenia zawodowego, które przygotuje tych najbardziej potrzebnych do wykonywania zawodu, który wkrótce nie stanie się przestarzały, a co za tym idzie, zapobiegnie ich wykluczeniu i marginalizacji. To na władzy spoczywa także powinność zagwarantowania bezpieczeństwa dzieci, młodzieży uczęszczających do szkół i na studia, oraz osób dorosłych kontynuujących naukę i podnoszących swoje kwalifikację. Istotnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa i rozwoju społecznego Afganistanu jest także stworzenie platformy wymiany specjalistów i doświadczeń edukacyjnych oraz kontynuowanie międzynarodowej współpracy na rzecz odbudowy systemu edukacyjnego w Afganistanie. Nie należy zapominać, że reintegracja społeczeństwa i realizacja prawa do edukacji stanowi jeden z kluczowych elementów pokonfliktowej stabilizacji i odbudowy tego kraju.

---

⁵¹ *Enduring Strategic Partnership Agreement between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America*, signed by President Obama and President Karzai, U.S. Department of State, 1 May 2012, Retrieved 24 July 2012, w: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/2012.06.01u.s.-afghanistansassignedtext.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.

Bibliografia

- Afganistan – Konflikt*, w:
<http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Afganistan,problemy,Konflikt>. Data dostępu 03.01.2013.
- Afghanistan. Provincial Reconstruction Team. Observations, Insights and Lessons*, Handbook, No. 11–16, February 2011, Approved for Public Release.
- Afghanistan: reconstruction and development*, w: Parliamentary Information and Research Service, Publication PRB 07-35E, Canada, 20 November 2007, <http://www.parl.gc.ca/content/LOP/ResearchPublications/prb0735-e.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.
- Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions*, S/2001/1154, 5 December 2001.
- Andrew Ch., Gordijewski O., *KGB*, tłum. z ang. R. Brzeski, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1997, ISBN 83-11-08667-2.
- CBS News Online, *Back to school in Afghanistan*, 27.01.2004, w:
<http://www.cbc.ca/news/background/afghanistan/schools.html>. Data dostępu 03.01.2013.
- CBS News, *Text: Obam's Speech on Afghanistan*, 1 December 2009, w:
http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-5855894-503544.html?tag=contentMain%3bcontentBody. Data dostępu 03.01.2013
- CBS News, *White House: July 2011 Is Locked In for Afghanistan Withdrawal*, by Chip Reid, 2 December 2009, w: http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-5868282-503544.html. Data dostępu 03.01.2013.
- Central Statistic Organization, *Afghanistan Statistical Yearbook 2009–2010*, w:
<http://cso.gov.af/en/page/4723>. Data dostępu 03.01.2013.
- EFA 2000 Assessment for Afghanistan*, An SPPD Project funded by UNDP/UNESCO Islamabad in cooperation with: UNICEF, UNHCR, Save the Children Fund (USA), & the Swedish Committee for Afghanistan, December 1999.
- Enduring Strategic Partnership Agreement between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America*, signed by President Obama and President Karzai, U.S. Department of State, 1 May 2012, Retrieved 24 July 2012, w:
<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/2012.06.01u.s.-afghanistanspassignedtext.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.
- First edicts, a proclamation of “*General Presidency of Amr Bil Maruf Kabul December 1996*”, translated from Dari to English by the Taliban, w:
http://gemsofislamism.tripod.com/taliban_in_their_own_words.html. Data dostępu 03.01.2013.
- Glad M., *Knowledge on Fire: Attacks on Education in Afghanistan. Risk and Measures for Successful Mitigation*, the study is conducted by CARE, on behalf of the World Bank and the Ministry of Education, with the assistance of CoAR/OSDR, September 2009.
- Gohari M. J., *The Taliban: Ascent to Power*, Oxford University Press, 2000, ISBN 0-19-579560-1.
- Griffin M., *Reaping the Whirlwind: Afghanistan, Al Qa'ida and the Holy War*, Pluto Press, London 2003, ISBN 0-7453-1915-7.
- Human Rights Watch, “*Troops in Contact*”. *Airstrikes and Civilian Deaths in Afghanistan*, USA 2008, ISBN: 1-56432-362-5.

- Human Rights Watch, *Lessons in Terror. Attacks on Education in Afghanistan*, Vol. 18, Number 6 (C), July 2006.
- International Afghanistan Conference in Berlin, 31 March – 01 April 2004, *Berlin Declaration 01 April 2004*, w: <http://www.ag-afghanistan.de/berlindeclaration.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.
- ISAF, *Troop numbers and contributions*, w: <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>. Data dostępu 03.01.2013.
- Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Education, *National Education Strategic Plan for Afghanistan 1385–1389*, Afghanistan, Hamal 1386.
- Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Education, *National Education Interim Plan 2011–2013*, January 2011.
- Kabul International Conference on Afghanistan, *1 Communiqué*, 20 July 2010, w: http://www.unodc.org/documents/afghanistan/Kabul_Conference/FINAL_Kabul_Conference_Communique.pdf. Data dostępu 03.01.2013.
- Kałuski M., *Afganistan i jego dzieje*, w: <http://przeglad.australink.pl/literatura/sladami/kaluski12.pdf>. Data dostępu 03.01.2013.
- Mayor F., *Przyszłość świata*, tłum. J.Wolf, red. nauk. przekładu W. Rabczuk, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, ISBN 83-915039-3-3.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Co-chairs' Summary of Conclusions The International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan*, Tokyo 21–22 January, 2002, w: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.html. Data dostępu 03.01.2013.
- NBC News, *Obama OKs 17,000 new troops for Afghanistan*, 17 February 2009, w: http://www.msnbc.msn.com/id/29242187/ns/world_news-south_and_central_asia/t/obama-oks-new-troops-afghanistan/#.UAgVuaOHImw. Data dostępu 03.01.2013.
- Oliker O., *Building Afghanistan's Security Forces in Wartime. The Soviet Experience*, RAND Cooperation 2011, ISBN 978-0-8330-5168-4.
- Qazi A., *Education*, w: *Afghanistan Online*, <http://www.afghan-web.com/education/>. Data dostępu 03.01.2013.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386 z 20 grudnia 2001 r.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1510 z 13 października 2003 r.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1563 z 17 września 2004 r.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1623 z 13 września 2005 r.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1707 z dnia 12 września 2006 r.
- Roggio B., *Mullah Dadullah, Taliban top commander, killed in Helmand*, w: The Long War Journal. A Project of The Foundation for Defense of Democracies, http://www.longwarjournal.org/archives/2007/05/mullah_dadullah_tali.php. Data dostępu 03.01.2013.
- Roggio B., *Three Days of Operation Mountain Thrust in Kandahar*, w: The Long War Journal. A Project of The Foundation for Defense of Democracies, http://www.longwarjournal.org/archives/2006/06/three_days_of_operat.php. Data dostępu 03.01.2013.
- RTÉ News, *Inquiry finds many Baghlan victims were shot*, w: <http://www.rte.ie/news/2007/1127/afghanistan.html>. Data dostępu 03.01.2013.
- The Constitution of The Islamic Republic of Afghanistan, January 3, 2004.

- The Guardian, *Obama commits 17,000 more US troops to Afghanistan*, by Helen Pidd and agencies, 18 February 2009, w: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/feb/18/obama-afghanistan-troops>. Data dostępu 03.01.2013.
- The London Conference on Afghanistan, 31 January – 1 February 2006, *The Afghanistan Compact*, w: http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf. Data dostępu 03.01.2013.
- The Telegraph, *President Obama orders 30,000 troops to Afghanistan in major escalation of war*, by Alex Spillius in Washington, 2 December 2009, w: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/6706189/President-Obama-orders-30000-troops-to-Afghanistan-in-major-escalation-of-war.html>. Data dostępu 03.01.2013.
- The Washington Post, *Obama's own party may provide the war opposition*, by David S. Broder, 6 December 2009, w: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/12/04/AR2009120403072.html>. Data dostępu 03.01.2013.
- The White House Blog, *A New Strategy for Afghanistan and Pakistan*, 27 March 2009, w: <http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan>. Data dostępu 03.01.2013.
- The White House, Office of the Press Secretary, *Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan*, 1 December 2009, w: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan>. Data dostępu 03.01.2013.
- White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan*, w: http://www.whitehouse.gov/assets/documents/afghanistan_pakistan_white_paper_final.pdf. Data dostępu 03.01.2013.
- World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Afghanistan: Kuchis*, 2008, w: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49749d698.html>. Data dostępu 03.01.2013.